

Розділ 8

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОНАВСТВО

УДК 34.343 (045)

В. Ф. АНТИПЕНКО

НАУКОВА ШКОЛА МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Розкривається процес становлення і розвитку кафедральної наукової школи, актуалізації її наукової ідеї щодо втілення міжнародно-кримінологічної методики у міжнародно-правове нормотворення та нормовдосконалення, передусім у сфері протидії тероризму та іншій міжнародній злочинності.

Звертається увага на плідність співпраці в рамках школи представників трьох поколінь вітчизняної міжнародно-правової науки: старшого, середнього та молодого.

Ключові слова: міжнародна кримінологія, наукова школа, тероризм, міжнародні злочини, міжнародне нормотворення.

© АНТИПЕНКО Володимир Федорович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Антипенко В. Ф. Научная школа международной криминологии: актуальность, достижения, перспективы

Раскрывается процесс становления и развития кафедральной научной школы, актуализации ее научной идеи по воплощению международно-криминологической методики в международно-правовое нормотворчество и нормосовершенствование, прежде всего в сфере противодействия терроризму и другой международной преступности.

Обращается внимание на плодотворность сотрудничества в рамках школы представителей трех поколений отечественной международно-правовой науки: старшего, среднего и молодого.

Ключевые слова: международная криминология, научная школа, терроризм, международные преступления, международное нормотворчество.

Antypenko Volodymyr. Scientific school of international criminology: relevance, achievements, prospects

The process of formation and development of a department's scientific school, actualization its scientific ideas to implement international criminological methods in international rule-making and legal improvement of norms, especially in combating terrorism and other international crime. Attention is drawn to fruitful cooperation within the school of three generations of the domestic international legal science: older, middle and younger.

Scientific-theoretical problem that defines the content of scientific school connected with low efficiency of norms and provisions of international anti-terrorism law.

Key words: international criminology, scientific school, terrorism, international crime, the international rule-making.

Ескалація збройної конфліктності у сучасному світі на тлі його цивілізаційного і особливо технічного розвитку, на перший погляд, виглядає алогічною і саме так сприймається широкою спільнотою і навіть частиною експертного середовища.

Втім такий розвиток подій виявляє собою абсолютну закономірність сучасного світопорядку і як логічна основа для міжнародного нормотворення саме так вбачався міжнародно-кримінологічною концепцією наукової школи, що створена і розвивається на базі кафедри міжнародного права ННІМВ НАУ¹.

Концепція, що лежить в основі формування міжнародної кримінології як самостійного напрямку науки кримінологія (підгалузі), ґрунтується на ряді засадничих положень. Зміст останніх переконливо доводить, що науковий інструментарій, а також частина форм і методів кримінології, яка відбулась як наука на базі національного кримінального права, не дає можливості з'ясувати глобальні за своїм характером детермінанти міжнародної злочинності і надати міжнародному праву відповідні «орієнтири» для адекватного нормотворення. «Традиційний» науковий інструментарій кримінології не в змозі охопити науковою увагою глобальні процеси, явища і діяння, що виробляють міжнародні злочини.

Важливо, що в епіцентрі міжнародно-кримінологічних досліджень наукової школи було поміщено тероризм як злочин за міжнародним правом і це не випадково.

По-перше, тероризм є злочином первинно міжнародного походження. У сучасному, загрозливому для миру і міжнародної безпеки масштабі він виник і сформувався на ґрунті криміногенних, глобалізаційних чинників, а отже віддзеркалює найхарактерніші види світоустрою.

По-друге, відповідність детермінантів тероризму тим геополітичним, геоекономічним і геосоціальним факторам, що спричинили кризу світопорядку, з'ясовано в ході співставного дослідження генезису цього міжнародного злочину на фоні теорій світового розвитку², які таку кризу передбачили, вважають невід'ємним елементом системи світоустрою і логічною розв'язкою глобального соціального конфлікту, що лежить в основі кризи.

По-третє, дослідження природи тероризму створили досвід формування кримінологічної методології міжнародного міждисциплінарного типу і використання міжнародних наукових інструментів,

що виходять з суміжних з правом наук (геополітики, геоекономіки, міжнародної соціології, конфліктології, культурології), здатних забезпечити реалізацію мети і завдань кримінології у даній сфері.

По-четверте, міжнародно-кримінологічні дослідження тероризму, міжнародно-злочинний механізм якого очолив найактуальніші політико-економічні, цивілізаційні, а отже, міжнародно-правові проблеми сучасного світооблаштування, спродукували системний базовий матеріал для формування нового напрямку кримінології – міжнародної кримінології, яка завдяки перевиданням російською та англійською³, мовами набуває поширення і визнання у міжнародній науці.

По-п'яте, кримінологічні дослідження міжнародного характеру визначили зміст нової галузі міжнародного права – міжнародного антитерористичного права. Концептуальною характеристикою нової галузі є правовий феномен складного сукупного суб'єкта міжнародного злочину «тероризм», який віддзеркалює соціальний механізм формування злочину як продукту міжнародного суспільства у цілому, але не відірваних від соціуму груп радикально налаштованих екстремістів.

Звернення до тероризму як найгострішої форми соціального конфлікту, точніше, міжнародно-кримінологічне дослідження цього злочину, дало можливість викрити ключову фікцію сучасного світу, що полягає у створенні радикальною владою у широкому сенсі цього слова видимості своєї вторинності по відношенню до соціуму, видимості слідування його волі. Щодо тероризму, то суть фікції полягає у тому, що влада, будучи «автором» терористичного конфлікту, подає себе для суспільної думки благодійницею, захисницею від тероризму. Між тим саме влада, створивши у сучасному суспільстві ситуацію граничної соціально-економічної поляризації як на міжособистісному, міжгруповому рівні (внутрішньокраїновому) рівні, так і у міждержавних відносинах, результувала протестні настрої великих людських мас. Саме влада, прикриваючись благопристойними намірами демократизації традиційних суспільств, дезінтегрує їх, плодючи (з метою подальшого контролю) конфліктність і створюючи всюди вогнища кривавих напружень.

Не дивно, що саме влада, маскуючи причетність до результату своєї діяльності – тероризму, безпідставно визначає його походження усього лише як соціальну аномалію, як екстремістську діяльність відірваних від соціуму радикально налаштованих угруповань, до речі, вкрай при цьому демонізованих і абсолютизованих у їх злочинності. У своїй політико-правовій еквілібристиці саме влада розвиває активну діяльність у підступній демонстрації прагнення консолідувати суспільство перед страхіттям світової загрози тероризму у зазначеній хибній його інтерпретації, мобілізувати світовий соціум на боротьбу з цим міжнародним злочином і, сіючи розбрат та конфліктність між народами і цивілізаціями, неухильно посилює свою могутність.

Зважаючи на це, завданням сучасної міжнародно-правової науки є не допустити використання міжнародного права на потреби втілення зазначеної фікції. Адже неприпустимою є ситуація, коли міжнародне антитерористичне право відповідним чином підлаштовується під потреби такої хибної схеми, у якій предметом регулювання йому визначена лише протидія власне діяльності терористичних угруповань, залишаючи поза увагою потужний глобальний механізм утворення і ескалації тероризму.

Свою частку в підвищення ефективності міжнародного права намагається внести наукова школа, що позиціонується у статті.

Запропоноване бачення тероризму як злочину за міжнародним правом знайшло втілення у його визначенні.

Тероризм – насильницьке протиборство, яке базується на конфлікті, поряд із спричиненням шкоди державі посягає на міжнародний мир і безпеку і зумовлене відмінністю політичних, економічних і культурних інтересів цивілізацій, держав, народів, націй, соціальних груп і рухів за умови використання хоча б однією із сторін терористичних актів як засобу впливу на противника для досягнення політичних цілей.

На відміну від тероризму терористичний акт визначається як злочинне діяння у тероризмі зі створення умов впливу на міжнародну організацію, державу, юридичних або фізичних осіб, або на

групу осіб з метою примушення до певної дії або відмови від такої, що вчинене шляхом залякування за наявності прямого умислу на спричинення невинних жертв.

Зміст терористичної конфліктності, що розгортається у світі, цілком підтверджує життєздатність такої юридичної конструкції міжнародної терористичної злочинності. Зокрема, терористичні «війни» на територіях Сирії, Іраку, Афганістану досить чітко вказують, з одного боку, на наявність глобального терористичного конфлікту – тероризму з наявністю у ньому протиборчих сторін (розвинутого світу і т.зв. світу «антимодерну», з відмінністю їх інтересів і можливості збройної боротьби, а з іншого – застосування однією з сторін асиметрії терористичних актів не лише у районі бойових дій, але й на території противника.

Саме цей засіб боротьби й урівнює можливості сторін у насильницькому протиборстві.

Натомість дедалі очевиднішою стає невідповідність реаліям матеріального буття наявних конвенціональних кваліфікацій тероризму. Важко уявити, наприклад, застосовність у нинішній боротьбі з «Ігіл» норм Конвенції про бомбовий тероризм, яка передбачає об'єкти злочину «державні установи, об'єкти транспорту та інфраструктури» (ст.2). Таке застосування проблематично вибудувати навіть за загальною логікою, не кажучи вже про неможливість це зробити у межах суто юридичних кваліфікацій.

Адже є очевидним, що загальним об'єктом міжнародного злочину «тероризм» є переоблаштування світоустрою, безпосереднім об'єктом вбачається зміна суспільно-економічної формації, конституційного ладу власних територій, їх ісламізація. Різного ж роду державні і недержавні об'єкти нападу терористів, а отже невинних людей слід кваліфікувати як безпосередній предмет посягання у межах терористичних актів.

Втім трансформація збройної конфліктності, її асиметризація не залишилась поза увагою наукової школи, оскільки розроблена на базі класичної конфліктології концепція глобальної асиметричної конфліктності утворює важливий сегмент міжнародної кримінології

і надає останній ефективний науковий інструментарій щодо пізнання природи тероризму.

До того ж активізація конфліктологічного напрямку у міжнародній кримінології зумовлена своєчасним прогнозуванням працями наукової школи зростання жорсткості терористичної конфліктності, що також складає важливу функцію доктринальної кримінології.

Так, у 2009-2010 рр. у дослідженнях зазначалось, що «в сучасних умовах глобальної кризи суспільства, коли йдеться про фізичне виживання приблизно двох третин населення планети, збройна боротьба набула нових форм неконтрольованої іррегулярності, яка виражається через «злочинну» асиметрію терористичних актів». Саме така деформація засобів і методів боротьби у бік більшої жорсткості відповідає умовам жорстокості і підступності системної кризи, яку потерпає світоустрій, ставлячи на межу виживання мільярди земного населення.

В умовах цієї кризи визрів і вирує глобальний терористичний конфлікт, характеристики якого значною мірою (навіть назва) визначаються «унікальним» засобом боротьби, яким є терористичний акт. Асиметричність (читай жорстокість) цього засобу боротьби зростатиме в міру зростання масштабів кризи та її тяжких соціальних наслідків. Тобто посилення терористичної асиметрії та поширення масштабів її застосування відбуватиметься у відповідь на зростання асиметрії соціальної, що виражається у зростанні поляризації на міжособистісному, міждержавному, міжнародному і міжцивілізаційному рівнях»⁴.

Прогнози щодо мімікрії тероризму, з одного боку, і трансформації збройної боротьби – з іншого, поставили проблему відповідності норм і положень міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного антитерористичного права та інших галузей міжнародного права змінам, що відбуваються.

Здійснене дослідження на тему: «Конфліктологічний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом»⁵, що, найменше, принесло бачення подальшого розвитку міжнародного

права сфери що розглядається за логікою супроводу міжнародним правом збройних конфліктів змін у змісті збройної боротьби.

Конкретизуючи такий підхід обґрунтовано появу специфічного різновиду збройного конфлікту – терористичного збройного конфлікту. На підставі кваліфікації останнього запропоновано концепцію Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року «Про захист жертв терористичних збройних конфліктів» (ДП – IV). За своїм змістом такий спеціалізований Протокол має передбачати криміналізацію діянь обох сторін конфлікту, які утворюють цей конфлікт (тобто тероризм) у їх глобалізованому розумінні.

Удосконалення антитерористичних норм міжнародного права передбачається у дослідженнях також і через можливості інституту заборони певних засобів і видів збройної боротьби: саме таким забороненим засобом збройної боротьби запропоновано кваліфікувати терористичний акт. Це, на наш погляд, сформувало вагомий аргумент на підтвердження концепції сукупного суб'єкта міжнародного злочину тероризму відповідно до запропонованих дефініцій.

Усвідомлення міжнародної сутності тероризму і його дослідження показали, що, нехтуючи міжнародною кримінологією, міжнародне право не в змозі адекватно реагувати на глобалізаційні процеси та пов'язані з цим суттєві вади світопорядку як основного його матеріального джерела права. У антитерористичній сфері міжнародного права з часом склалася ситуація, коли формування норм і положень щодо боротьби з тероризмом залишилися, по суті, осторонь світових, соціально-економічних і культурних процесів та явищ, що утворюють цей міжнародний злочин, «забезпечують» його життєздатність і ескалацію.

Зокрема, такими безплотними виявилися норми інституту відповідальності у міжнародному праві. Ця проблема складає пріоритетний напрям наукового пошуку у межах наукової школи, що знайшло своє первинне втілення у дисертаційному дослідженні: «Концепція кримінальної відповідальності держави»⁶. Спонукальним посилом дослідження стала констатація алогічності того, що держава, у структурах якої визрівають різноманітні плани і наміри

і яка в силу своєї (домінуючої) міжнародної правосуб'єктності здатна втілювати ці наміри у злочинних за міжнародним правом діяннях, залишається поза дією кримінального покарання.

Постановці проблеми і продуктивному її опрацюванню сприяє визначення суб'єктності держави у тероризмі. Нетрадиційність такої суб'єктності міститься у висновках про те, що сильна, розвинута держава, діючи в межах неоколоніалістських форм міжнародних відносин, що супроводжується порушенням основоположних норм міжнародного права щодо суверенітету держав і народів, викликає тим самим збройну протидію у відповідь із застосуванням терористичних засобів та методів боротьби. Висока вірогідність при цьому виникнення ситуації терористичного протистояння зумовлюється неспівставністю військово-економічних потенціалів протистоячих сторін. Отже, окрім власне терористів, інша сторона (держава), яка спричинила терористичний конфлікт, тобто тероризм, або вплинула на його виникнення і є його учасником, також набуває суб'єктності цього міжнародного злочину (в межах сукупного суб'єкту складу), що передбачає міжнародну кримінальну відповідальність.

Подальше дослідження проблеми визначення кримінальної відповідальності держави має переважно міжнародно-кримінологічний характер і традиційно стосується сфери боротьби з тероризмом. Система аргументів базується на реаліях «приватної волі» у формуванні вини держави, але не на баченні «спільної волі», з якого виходив основоположник концепції кримінальної відповідальності держави Веспасіан Пелла і більшість його сучасних прихильників. Втілення «приватної волі», у тому числі злочинної, відбувається через історично підготований владою державний апарат. Адже саме він дає можливість реалізувати владу на користь правлячих еліт, зокрема конкретних власників тієї самої «приватної волі», що визначає кримінальний зміст поведінки держави. Таким чином, концепція, що опрацьовується, націлює на усунення первісної, генеральної кримінальності, що полягає у «викраденні» функцій держави як системи політичної організації суспільства, яка покликана представляти його інтереси. Це відбувається через демокра-

тичні механізми держави, які успішно створюють видимість прирмату спільної волі (народу) у поведінці й діях держави.

За допомогою зазначеного підходу усувається основна прогалина у системі аргументів на користь кримінальної відповідальності держави – доводиться реальність вини держави у її психіко-фізіологічному розумінні – тобто у розумінні, на якому це поняття формується як основна категорія кримінального права. Водночас спростовується сама можливість кримінальної відповідальності народу.

Як бачимо, наукова школа, що розглядається, поєднує у собі два напрями розвитку науки міжнародного права:

а) відкриття і затвердження науки, практики міжнародної кримінології як напряму наукової галузі «кримінологія»;

б) пізнання за допомогою міжнародно-кримінологічної методики й інструментарію дійсної глобальної природи і механізмів міжнародних злочинів, насамперед тероризму, на потреби вироблення й удосконалення відповідних норм міжнародного права.

Окрім цього, напрацювання міжнародної кримінології, викриваючи вади світоустрою, виконують важливу міжнародну соціально-політичну, а отже, мироносну функцію. При цьому саме «терористичний» контекст наукової школи пов'язаний з тим, що саме цей міжнародний злочин з його планетарною масштабністю, асиметричною суттю найбільш характерно відображає глобальну соціально-економічну асиметрію сучасного світопорядку. Саме тероризм з його можливостями асиметричного впливу поза критеріями військово-економічного потенціалу сторін, що конфліктують у міжнародному просторі, загострив сутність глобальних проблем, що відкриває перед міжнародним правом нові напрями й точки докладання нормотворчих і правозастосовних зусиль з вдосконалення правового регулювання.

Перспективність міжнародно-кримінологічного підходу доведено ще одним дослідженням наукової проблеми у сфері забезпечення прав людини - «Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом»⁷.

Проаналізований міжнародно-кримінологічний матеріал, дозволив, не обмежуючись констатацією порушення з боку терористичних угруповань права людини на життя й безпеку і попри безсумнівну небезпечність та бузувірство терактів, кваліфікувавши його (порушення) вторинний, похідний характер, викрити й обґрунтувати основне, генеральне порушення прав людини у механізмі терору. Воно полягає у порушенні не лише права окремих осіб, але й народів на самовизначення, політичну, економічну й культурну незалежність, територіальну цілісність й недоторканність, гідне життя тощо.

Зростаючі масштаби й цинічність у нехтуванні цих прав у глобальному світі тягнуть на хвилі глобального протесту у відповідь зростаюче збройне візувірство. Ця протиборча спіраль у всьому комплексі її складових й утворює тероризм як світову загрозу, тобто як небезпечний міжнародний злочин.

Системність як основна ознака наукової школи тут виявляється у взаємопов'язаності і взаємовпливі наукових досліджень різної спрямованості, які аргументаційно збагачують одне одного, зміцнюючи реальність і дієвість наукової ідеї школи, що вказує на актуальність міжнародно-кримінологічного обґрунтування нормотворення у сучасному міжнародному праві.

Так, у процесі дослідження проблеми прав людини щодо тероризму й боротьби з ним підтверджено конфліктологічне бачення цього міжнародного злочину і формування нових асиметричних різновидів збройної конфліктності. Дослідження також дає додаткові аргументи, що вказують на актуальність криміналізації поведінки держави як політичного інструменту забезпечення прав людини і народів. У свою чергу зазначені попередні дослідження зумовили оригінальність і новизну положень і висновків праці у сфері міжнародного права прав людини. Більше того, остання знайшла розвиток і конкретизацію у дослідженні, що нині завершується у рамках кандидатської дисертації «Міжнародно-правова заборона катування як фактор впливу на ефективність боротьби з тероризмом»⁸.

Міжнародно-кримінологічна сутність цієї роботи полягає у визначенні механізму тортур щодо соціальних, етнічних груп і народів і міжнародно-правової його кваліфікації у складі тероризму. Тортири також досліджуються і як складова терористичної діяльності (але не лише тероризму), і як чинник такої діяльності. Катувальний зміст терористичних методів боротьби розглядається як сутнісна характеристика злочину, що ототожнюється з намірами на залякування влади для досягнення політичних цілей. Пропозиція щодо кваліфікації певної частини засобів і способів власне терористичної діяльності у якості тортур містить у собі значні міжнародно-правові можливості по боротьбі з тероризмом. Як і перспектива прирівняння терористичних актів до заборонених засобів збройної боротьби⁹, така пропозиція передбачає уникнення абсолютизації злочинності терористичних проявів і введення терористичних формувань у активне поле дії міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права, міжнародного права прав людини та інших галузей міжнародного права.

Цікавим є напрям міжнародно-кримінального пошуку міжнародно-правових можливостей стримування тероризму, що пов'язаний з удосконаленням норм і положень міжнародного економічного права. Дослідження відбулося у рамках теми кандидатської дисертації: «Міжнародно-правовий вплив на економічні чинники виникнення і ескалації тероризму» пройшло попередній розгляд на кафедрі і надається для експертних оцінок спецради¹⁰.

Оригінальність дослідження, наукова значущість розгляду гео-економічних чинників тероризму полягає у тому, що проблема розкривається у трьох аспектах її міжнародно-кримінологічної сутності.

По-перше, знайшов свій розвиток гео-економічний напрям детермінантності тероризму. У механізмах міжнародних економічних відносин виявлено низку факторів та обставин, що продукують глобальну протестність, а отже, умови та передумови ескалації тероризму.

По-друге, базуючись на концепції сукупного суб'єкту складу міжнародного злочину тероризму, що складає ключову позицію наукової школи у формуванні міжнародного антитерористичного права, геоекономічні чинники тероризму виводяться із детермінантної сфери і кваліфікуються як елемент складу тероризму. Тероризму – як масштабного складного міжнародного злочину, злочину-явища, злочину-процесу.

По-третє, на основі аналізу міжнародного економічного права та з урахуванням змісту і спрямованості, полемічного за своєю галузевою цілісністю міжнародного права розвитку, запропоновано принципів зміни у нормах і положеннях зазначених і суміжних галузей міжнародного права, спрямовані в основному на надання їм завершеності й обов'язкового характеру.

Вбачається, що втілення цих пропозицій справило б руйнівний вплив на конфліктні засади формування злочинного механізму тероризму.

Дослідження тісно корелює з новаційними напрацюваннями інших напрямів наукової школи. Зокрема, наповнюється додатковою аргументацією концепція кримінальної відповідальності держави, збагачується ідея глобалізації власне кваліфікаційних ознак та критеріїв міжнародної злочинності, передусім творча їх трансформація відповідно до революційних перемін у інформаційно-технологічному облаштуванні світового господарства, гнучке застосування щодо держав, народів, етнічних і соціальних груп, цивілізацій.

Такий взаємовплив дослідницьких модулів наукової школи розвиває міжнародно-правову науку, утворюючи нові актуальні предмети зацікавленості.

У поточному році започатковано дослідження економічної агресії (докторська дисертація: «Агресія в широкому значенні: проблеми міжнародної кримінально-правової кваліфікації») та неоколоніалізму (кандидатська дисертація: «Неоколоніалізм: міжнародні кримінально-правові характеристики»).

Висновки й положення описаних вище та інших наукових робіт все настійливіше наводять на думку про фактичне засадниче функ-

ціювання цих явищ (економічної, інформаційної, ідеологічної агресії та неоколоніалізму) у міжнародному житті, їх визначальну роль у світовому облаштуванні. Попри це вони отримали лише політологічний зміст, а в міжнародному праві фігурують у такому собі напівкримінальному контексті і у кращому випадку позначаються *de lege ferenda*.

Дослідження цих кримінально не кваліфікованих міжнародних злочинів здійснюється з метою з'ясування їх правової природи і формування кваліфікаційних характеристик як підстави для можливої криміналізації за міжнародним правом.

До праць цього міжнародного кримінально-правового циклу, які слід вважати відповіддю міжнародно-правової науки на дію явищ та факторів, які змінюють характер міжнародних взаємодій, слід віднести дисертаційне дослідження на здобуття кандидатського ступеня «Криміналізація за міжнародним правом діянь у сфері інформаційно-комунікаційних технологій».

Адже однією з головних характеристик сучасного світу є те, що ним, а не навпаки, заволодівають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у економічній, військовій та інших сферах. Подвійність впливу ІКТ на суспільство не викликає сумнівів. Поряд з оптимізацією людського існування ІКТ містять певний заряд криміналізації міжнародного життя.

Міжнародно-кримінологічний інтерес до дослідження полягає у тому, що в епіцентрі юридичної уваги опиняється продукт ІКТ – інформаційне суспільство з його феноменом «цифрової нерівності». Враховуючи ключову міжнародну правосуб'єктність держави, в контексті якої в основному реалізується негативна сторона можливостей ІКТ, це передбачає також утворення потужних аргументів на користь концепції кримінальної відповідальності держави. Адже як рушійна суб'єктивна засада кримінальної поведінки держави у нових умовах, енергія приватної волі додатково генерується небувалими фінансовими, а отже, владними можливостями ІКТ. Інформаційне домінування у економіці значно посилює суперечність принципам справедливої конкуренції.

Саме юридична примарність і безкарність так званої приватної волі, що забезпечуються їй державницьким камуфляжем на тлі безмежних можливостей ІКТ та «цифрової» економіки, по суті, є одним з джерел криміналізації міжнародного простору.

Нарешті сам тероризм як «нестандартний» міжнародний злочин, який найбільш сутнісно відображає мімікрію і фетишизацію основоположних принципів міжнародних соціальних відносин, що у міжнародному праві виражені у нормах *ius cogens*, постійно знаходиться у полі уваги наукової школи.

Цікавим вбачається дослідження «Концептуальні засади запобігання тероризму», яке здійснено на кафедрі в рамках докторської дисертації. Перспективи роботи не викликають сумнівів, оскільки зазначені й інші зміни у міжнародній економіці, змісті збройної конфліктності, міжцивілізаційних стосунках потребують внесення суттєвих коректив у інститути міжнародної відповідальності й систему її реалізації. Вони зумовлюють необхідність перегляду підходів до криміналізації поведінки і дій держави та інших учасників міжнародних правовідносин. Це, в свою чергу, мусить супроводжуватися оновленням юридичних основ міжнародного кримінального процесу.

Свого часу досліджено й визначено антитерористичну систему держави, розроблено теорію терористичної асиметрії¹¹. На рівні докторської дисертації також здійснено «Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства у протидії міжнародному тероризму».

Захищено кандидатські дисертації «Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні» та «Запобігання тероризму Службою безпеки України»¹².

Втім тероризм прогресує, відбувається не лише його збройна ескалація, але й зростає роль у геополітичних процесах. Зважаючи на це, неприпустимі хиби в оцінках правової природи цього міжнародного злочину, що виливається у перекручення, якщо не сказати, підміну предмета правового регулювання міжнародного антитерористичного права. Визначення цього предмета продовжує базуватись на хибних уявленнях про тероризм, як результат діяльності

радикально налаштованих груп екстремістів, що відірвані від широкого соціуму. Про це свідчить зміст універсальних конвенцій та більшість інших антитерористичних норм і положень різного ґатунку.

Концепція ж сукупного суб'єкта складу тероризму, яка відображає бачення цього злочину як уособлення глобального соціального конфлікту, а отже, як продукту деформованого (анти) розвитку світосистеми, поки що сприймається у суспільстві, та й і в експертному середовищі як така собі абстракція.

Звідси додаткове обґрунтування конструкції сукупного суб'єкта складу тероризму і визначення цього міжнародного злочину як уособлення глобального протистояння розвинутого й нерозвинутого світів передбачається через дослідження теми кандидатської дисертації «Кримінально-правова кваліфікація невинних жертв у складі міжнародного злочину «тероризм»».

Наукова ідея дослідження полягає у тому, щоб обґрунтувати невід'ємний «атрибут» терористичної діяльності (але не тероризму) – невинні людські жертви в якості безпосереднього предмета посягання, а не об'єкта злочину, як це впливає з антитерористичного права. Обґрунтування в якості об'єкта міжнародного злочину – тероризму конституційного ладу держави, а також системи світоустрою в цілому створює умови для формування «глобалізаційної» конструкції складу цього злочину, де знаходить своє підтвердження концепція сукупного суб'єкта.

Міжнародно-кримінологічна наукова школа, основний науковий інструментарій якої формується на базі дослідження феномена тероризму, дедалі більше виявляє свою актуальність, відповідність реаліям сучасних змін у міжнародному житті, а також потребам міжнародно-правового реагування на ці зміни.

Підстави для такої констатації містяться передусім у можливостях школи формувати об'єктивне уявлення про процеси світового розвитку як вирішальне матеріальне джерело міжнародного права.

Саме міжнародно-кримінологічні дослідження тероризму як сигналу крайньої форми про катастрофогенне загострення глобаль-

ного соціального конфлікту, відкривають можливості глибокого препарування світові механізмів, які, з одного боку, виробляють міжнародну злочинність кричущої соціальної нерівності, а з іншого – міжнародну злочинність у відповідь, тобто таку, що насичується глобальною соціальною протестністю і значною мірою виражається у терористичній асиметрії.

Отже, зусиллями наукової школи глобальна злочинна химера, що виникла внаслідок цього симбіозу, і планетарна загроза, що йде від неї, дедалі більше виявляється у міжнародно-кримінологічних категоріях та міжнародно-правових кваліфікаціях як актуальний предмет нормотворення і регулювання міжнародним правом.

Подальший розвиток наукової школи міжнародної кримінології зумовлений актуальністю представленої наукової ідеї та досліджень, покликаних цю ідею втілювати.

1. *Антипенко В.Ф.* Наукова школа: взаємовплив концепцій міжнародної кримінології і кримінальної відповідальності держави / В.Ф. Антипенко // Держава і право : зб. наук. праць – К., 2013. – С. 332-340. 2. *Антипенко В.Ф.* Теории мирового развития и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости / В.Ф. Антипенко. – К., 2007. – 440 с. 3. *Antypenko V.* International criminology. The experience of the research of terrorism / Antypenko V. – IAP, 2015. – 302 p. 4. *Антипенко В.Ф.* Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму / Антипенко В.Ф. – О. : Фенікс, 2011. – 320 с. 5. *Антипенко А.В.* Конфліктологічний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.11 "Міжнародне право" / А.В. Антипенко ; Нац. ун-т "Одеська юридична акад.". – О., 2013. – 20 с.; Антипенко В.Ф. Конфликтология в международном антитеррористическом правотворчестве: монографія / В.Ф. Антипенко, А.В. Антипенко. – О. : Фенікс, 2014. – 404 с. 6. *Важна К.А.* Концепція кримінальної відповідальності держави у доктрині міжнародного права / К.А. Важна // Держава і право : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 56. – С.483-489; *Антипенко В.Ф.* Международно-

криминологическое видение концепции уголовной ответственности государства / В.Ф. Антипенко // Библиотека уголовного права и криминологии. – 2014. – № 1 (5). – С. 94-101. 7. *Громівчук І.М.* Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 / І. М. Громівчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2014. – 19 с. 8. *Замула А.Ю.* Еволюція становлення тортур (катувань) у сучасному міжнародному праві / А.Ю. Замула // Право і суспільство. – 2015. – № 5-2. – Ч. 3. – С.8-14; Замула А.Ю. Кваліфікаційні характеристики катування як злочину за міжнародним правом / А.Ю. Замула // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. праць. – Вип.15. – Т. 2. – С.150-153. 9. *Конвенція* про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію 1980 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_266 10. *Фединець Р.В.* Глобальні економічні проблеми сучасності і міжнародне економічне право / Р.В. Фединець / Публічне право. – 2015. – № 4. – С. 160-166. 11. *Антипенко В.Ф.* Антитерористическая систем государства; Теорія терористичної асиметрії / Антипенко В.Ф. // Оптимізація антитерористичної системи держави в умовах міжнародної і регіональної інтеграції. – К., 2007. – С.23-64. 12. *Кубальський В.Н.* Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право та криминологія. Кримінально-виконавче право" / В.Н. Кубальський ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України". – К., 2007. – 20 с.

Antypenko Volodymyr. Scientific school of international criminology: relevance, achievements, prospects

The process of formation and development of a department's scientific school, actualization its scientific ideas to implement international criminological methods in international rule-making and legal improvement of norms, especially in combating terrorism and other international

crime. Attention is drawn to fruitful cooperation within the school of three generations of the domestic international legal science: older, middle and younger.

Scientific-theoretical problem that defines the content of scientific school connected with low efficiency of norms and provisions of international anti-terrorism law. This is due to the crisis of global development, the real components of which (virtualization economy and its international criminalization, the phenomenon of financial civilization; denial of the development of the "third world" with the aim to create a hegemony of global system etc.), being simultaneously a terrorogene factors are outside the active impact of international law. Growing in this soil an international conflict (which also points to characteristics of criminogenic of the law), because of the impossibility of correlation of opportunities warring parties, increasingly becomes a terrorist nature.

The problem of international anti-terrorism law, which due to its inadequacy in these circumstances becomes a source of further conflict (i.e. criminogenic) is to distorting the subject of legal regulation, uncertainty determination the mechanisms of criminal behavior and subjectivity of the international crime of terrorism.

In criminological aspect it is reflected in the lack of attention to primary (general) causes of increasing international terrorist conflict and transnational crime and the composition of terrorism and other international crimes, based on the evaluation of secondary causality (the so-called fight against "secondary" international crime).

Given the scientific results and based on the evaluation of their priority scientific school formed around the idea of differences between the characteristics of criminal mechanisms in international law. The idea is based on the philosophical principle of even things which because of the conflict opposing the mechanism of interaction transformed into legal categories by skill cumulative subject of the international crime (terrorism). The basic reason for the further development of scientific ideas arising from the developments made in the framework of a new scientific field of criminology - International Criminology, which proposed research-based terrorism as a crime under international law.

List of issues investigated and those are subject to investigation within the scientific school, of course, not exhaustive. The important thing: research areas are determined on the basis of a common approach to the assessment of the legal nature of international crime in the context of globalization as a product of social interaction of international community as a whole, taking into account the decisive role of its most developed part.

Key words: international criminology, scientific school, terrorism, international crime, the international rule-making.

УДК 341.231.14

Н. Г. ГОРОБЕЦЬ

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Досліджуються деякі проблемні аспекти механізму виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні. Окрема увага приділяється аналізу положень Закону України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”, 2006 року, а також механізмам його реалізації. Крім того, в статті приділяється увага аналізу винесених Європейським судом рішень проти України в контексті захисту права власності.

Ключові слова: Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Протокол 1 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, рішення Європейського суду з прав людини, захист права власності, законодавство України тощо.